

Ørnulf Rasmussen
Professor dr. juris

04. januar 2018
Magnus Lagabøtes pl 1
Universitetet i Bergen
Juridisk fakultet,
5010 Bergen
Tlf 920 80 151
rasmussen@uib.no

Notat til studiedekan professor dr juris Halvard Haukeland Fredriksen

Her

Ad prosess rundt ny studiereform. **Innspill vedrørende kurs/opplæring i yrkesetikk for jurister**

1. Viser til din epost av 11.12.17 der du ber om **innspill til etikkundervisningen** i masterstudiet i rettsvitenskap i en eventuell ny studieordning. Bakgrunnen for at du ber om det er at jeg har hatt ansvar for dette kurset i ca 15 år.

Slikt kurs – som det er, eller som det kan bli – vil alltid reise en rekke undervisningspolitiske, fakultetsstrategiske, pedagogiske, og faglig-yrkesetiske problemstillinger, foruten som alltid ved reformer; også ressurs- og prioriteringsmessige utfordringer. Det ligger utenfor min kapasitet og kompetanse å søke avklaring av alt dette. Mitt innspill her får man ta som uttrykk for den erfaring kursansvaret har gitt. Denne erfaring er selvsagt begrenset. Jeg stiller nedenfor noen spørsmål. De er ikke formulert sentralt.

2. Bør fakultetet gi kurs i yrkesetikk?

Det er ikke selvsagt. De fleste jurister her i landet har ikke hatt slik undervisning i sin studietid. Det hører først og fremst 2000- tallet til. Man kunne tenke seg at det ble overlatt til den enkelte å finne ut av disse dilemmaer, eller at det inngås avtale med fagorganisasjoner eller andre eksterne, om at våre studenter blir kurset av dem. Juristforbundet, advokatforeningen, dommerforeningen, og forskerforbundet, kunne i prinsippet være samarbeidspartnere. Andre kan vel og tenkes. Vi kunne altså outsource dette.

Slik er det ikke. Og slik bør det e m m heller ikke bli.

Mange vil nok mene at det er en del av fakultetets samfunnsoppdrag og –ansvar, å forberede og bevisstgjøre studentene på yrkesspesifikke etiske problemstillinger og utfordringer. Det er umusikalsk i 2018, å unnlate å synliggjøre et oppriktig og veloverveid fokus på yrkesetiske spørsmål. Tanken på at fakultetet skulle outsource dette, eller distansere seg fra denne utfordringen, bør skrinlegges. Det har og noe med vår troverdighet og anseelse å gjøre.

Mao: Vi bør yte, og vi bør yte godt.

3. Hvordan bør dette inkorporeres i studiet?

I prinsippet kan det være tre ulike modeller:

Den ene er å inkorporere dette i det enkelte fag/kurs.

Den andre er å tilby eget kurs.

Den tredje er en blanding av disse.

Det kan argumenteres for alle tre.

Mitt syn er at det bør være et eget kurs, supplert med en sterk oppfordring til kursansvarlig i de øvrige fagkurs, om å fokusere også på fagspesifikke utfordringer i de enkelte kurs, i samband med behandling av gjeldende rett, der og i den grad det finnes naturlig. Noen kommentarer til de tre modeller:

3.1 Inkorporering i fagkursene:

Det som forener, kan også skille.

Her forenes lex lata og etisk utfordring. Det kan være viktig. Å kjenne prosesssystemet når man f.eks skal vurdere forsvarsadvokaters etiske utfordringer, er nødvendig, eller i alle fall en stor fordel. Så sett, kunne slutningen bli at inkorporering kan gi god effekt.

På den annen side vil dette også skille; mellom utfordringer forvaltningsjuristen og forsvarsadvokaten møter, og måten de bør håndtere disse utfordringer på.

Den første har et samfunnsansvar. Den andre et klientansvar.

Min erfaring fra kurset er at det nettopp er i erkjennelsen av rollene og deres særpreg, at mye av utfordringen ligger. En ren inkorporeringsmodell kan vanskelig fange opp dette på en funksjonell måte. I dagens kursmodell er hovedfokuset på rollekrav og rolle-erkjennelse. Det fungerer godt.

Skulle man velge inkorporeringsmodellen, kan det bli vanskelig å se hva de fagetiske ulikheter mellom ulike fag skulle bestå i. Store skiller går neppe mellom f.eks. barnevern, barnefordeling, og sivilprosess, i den yrkesetiske sammenheng. Noen vesentlig forskjell på de etiske utfordringer ved forvaltningsrett I og II er det heller ikke lett å se. Hva som skulle bli forskjellen på en slik inkorporert undervisning på 1. og 2. studieår, synes således uklart. Å rigge studiet ut fra en tanke om at der er slike forskjeller, fokuserer altså e m m feil.

Skulle man velge inkorporeringsmodellen, må følge-utfordringer håndteres: Hvilken garanti har fakultetet for at de fagetiske spørsmål blir gitt tilstrekkelig prioritet i kurs som ellers, stort sett, har større fagsektorielle utfordringer enn tildelte ressurser (det gjelder vel alle)? Og vil ikke studentforventninger virke som pådriver? „Gi oss pensum, kursleder! Det er det vi skal ha eksamen i.“ Og vil ikke en ansvarlig og strategisk kurslederholdning lett bli; „Vi må prioritere, vi prioriterer det eksamensrelevante.“? Hvis forestillingen om en slik holdning er holdbar, måtte vi inkludere fagspesifikke yrkesetiske problemstillinger i eksamen. Hvis ikke velges de bort i undervisningen. Det vil jeg ikke anbefale. Det kan ende i noe tilslørt. Å blande lex lata og god etikk, f.eks. ved håndtering av bevis i straffesaker, bør man ikke begi seg inn på, i et juridisk studium. Grensen mellom „er“ og „bør være“, er viktig, sett fra et lex- lata- perspektiv, og det perspektivet vil alltid være det sentrale i en juristopplæring.

Min konklusjon er at vi ikke bør basere fagetikk- undervisningen på inkorporering i de enkelt kurs.

3.2 Eget kurs i fagetikk. Dette er dagen ordning. Men her kan være mange nyanser, og varianter som vi ikke har praktisert.

På *hvilket nivå* i studiet?

I dag er kurset lagt til 4. året.

I prinsippet kunne det inngå i kursplanen tidlig, eller sent. Mange har i evalueringer gjennom årene, ytrer ønske om slikt kurs tidligere i studiet, slik at studenten kunne være seg bevisst slike problemstillinger når man studerer de enkelte fagene/kursene. Jeg tror dette er et modningsfag, og at det er gunstig at studentene har vært gjennom mye jus først. Å kjenne reglene om dommernes ulike rolle i straffesak og sivil sak, er ikke uviktig for å kunne se de etiske dilemmaer dommerne kan komme i. Men dette kan det være ulike syn på.

Konsentrert eller fordelt over tid?

I dag går kurset over to fulle dager. Kurset kjøres vår og høst.

I prinsippet kunne det vært spredd utover semesteret. Man kunne da legge inn forelesningsøkter, gruppeøkter for oppgavedrøfting, og plenumsdiskusjoner. Det ville medføre atskillig ekstra administrativt arbeid. Det kan også være faglig mer ressurskrevende. Jeg har ingen mening om en slik fordeling over tid ville gi mer og bedre forståelse, og en klarere erkjennelse av utfordringene.

Dagens ordning gir konsentrert bearbeidelse av problemene, og muliggjør en ganske umiddelbar sammenlikning av de ulike juristrollene og deres utfordringer. Det ser jeg på som en fordel, og et av kursets særpreg. Det fungerer, og mitt forslag vil være å videreføre den konsentrerte modellen.

Eksamen eller eksamensfritt?

Det er eksamensfritt, og har hele tiden vært det. Mitt forslag er at det forblir eksamensfritt. Grunnen til det er at dette ikke dreier seg om tilegnelse av leksikalsk kunnskap for senere operativ bruk, som så kan evalueres gjennom eksamen.

Det dreier seg om bistand til endret erkjennelse av utfordringer, og en viss forståelse av hvordan slike utfordringer kan håndteres av den enkelte i sin yrkesutøvelse.

En evaluering, ut fra en sensorveiledning til en eksamensoppgave, blir en m m feil fokus.

3.3 En kombinasjon av inkorporering i fagkursene og et eget kurs

Slik har vi det ikke i dag.

Med enkle grep kan fakultetet initiere en endring, til en slik modell.

Det forutsetter at vi holder fast ved et kurs, og at det dessuten fokuseres ytterligere på etikkspørsmål i de enkelte fagkurs. Om dette konseptet skal sentralt styres, gjennom utforming av mal for faglig mål for den inkorporerte undervisning, vil være opp til kompetent nivå på fakultetsplan å bestemme. Hvordan det i såfall i praksis skal gjøres, kan sikkert variere. Det sentrale, tror jeg, er at de fagansvarlige blir oppfordret til å planlegge og tenke gjennom en slik fokusering, inkorporert i kurset.

Jeg tror dette kan fungere. Det vil vise at fakultetet er seg bevisst den tid man virker i, og de forventninger samfunnet har til oss, om egenforståelse av vår rolle og vårt oppdrag. Det vil kreve noe ressurser, men kanskje først og fremst en felles gjennomtenkning av hvordan en slik utfordring kan håndteres på en god måte. Kurs – konseptet har vi erfaring med. Inkorporering må vi tenke mer gjennom.

4. Nåværende kurs´ konsept, og erfaringer med det.

Nåværende kurs er resultat av en løpende evaluering og justering. Da jeg overtok det, var det fokus på presentasjon av etisk regelverk og yrkesetikkorganer. Det var en leksikalsk tilnærming, og forelesningsbasert. Det ble opplevd lite engasjerende, nærmest kjedelig.

Tilbakemeldinger fra studentene har ført til løpende justert opplegg. I dag er det hovedfokus på faktiske og typiske yrkesetiske utfordringer aktørene i ulike sentrale juristroller kan møte i praksis. Evalueringene viser at dette engasjerer, og særlig diskusjonene på/med podiet. Kurset har derfor fått en tiltakende diskusjonsprofil, med det virkelige livs utfordringer som bakteppe og utgangspunkt.

Det er bare introen som forsøker å eksponere en viss teoretisk overbygning. Med utgangspunkt i presentasjoner fra utøvere av ulike, sentrale juristroller, forsøker vi å identifisere og problematisere typiske rolleutfordringer, gjennom diskusjon mellom foreleser og kursleder / studenter. Rammen er dels uformell, langt på vei uprogrammert, og avviklingen er derfor lite forutsigbar. Det gjør også at hvert kurs har sin temperatur og særskilte fokusering, og blir langt på vei „til mens vi går“. Vi har naturligvis et program med oppsatte og definerte forelesninger. Men plan for kurs vår 2018 viser at nær halve tiden er avsatt til samtaler og diskusjoner. Det er et mål å utvikle diskusjonsformen videre, ut fra den forestilling at etisk erkjennelse særlig kan skje gjennom samtale og debatt. Det gjør det til en krevende kursform.

Min erfaring er at dette fungerer godt, og at det er verdsatt av studentene. Slutningen av det er at formen bør viderutvikles og pleies. I vår 2018- programmet er de enkelte en-veisinnslag; forelesningene, begrenset i tid samtidig som tidsramme for dialog er utvidet. Spørsmålet er hvordan vi kan skyve aktivitet over på studentene, ved forberedelse. Det er ikke pensum og ikke eksamen. De møter ganske uforberedt. Det har vært uttrykt i evalueringer, ønske om gruppearbeid med oppgaver før eller under kurset. Det ser jeg som en god tanke. Utfordringen er å finne plass til det tidsmessig, og få avsatt romressurser. Andre vet mer enn meg og slikt.

5. Et nytt perspektiv ?

I et tidligere kurs hadde vi en økt med etikk i juridisk forskning. Studentene var gjennomgående skeptiske, begrunnet med at svært få av dem ville oppleve forskerrollen. Det ble sagt at de som kommer i den, vil få spesifikk skolering. Det er riktig. Vi droppet økten.

Men i vår samtid synes selvgransking å være del av storsamfunnets forventning til alle viktige aktører. Vår rolle som opplæringsinstitusjonen i rett og rettferdighet, på landets høyeste nivå, innebærer forpliktelser overfor både våre studenter og samfunnet. Mange vil nok si at en av disse forpliktelser er å invitere studentene til kritisk holdning til både vårt rettslige system, og til de enkelte løsninger – altså å forholde seg til verden og virkeligheten med et åpent sinn.

Det betyr toleranse og åpenhet fra vår side, som lærere, og ikke enøyd doserende fokusering på lex- late -pr -dato, eller „fasiten“, som mange studenter og gruppeledere krever at blir presentert. Retten, fra den konstitusjonelle, til den svært sektorspesifikke, innenfor både privatrett og offentligrett, er ganske ulik i dag fra hva den var i min studietid tidlig på 70- tallet. Den vil fortsette å være i bevegelse. Våre holdninger, som lærere, til vår underviserrolle i en slik virkelighet, er det viktig å være seg bevisst. Det vil også kunne trigge studentene til å reflektere utenfor fjorårets rettslige løsninger. Vi må være forberedt på at disse vil kunne bli endret, i studentens yrkestid. Å bevisstgjøre rettslærere på dette, er kan hende en yrkesetisk

utfordring? Denne bør kanskje synliggjøres i en slik opplæring, for derved også å øke studentens fagkritiske bevissthet?

6. Veien videre - med eller uten studiereform

Det er et fakultetspolitisk spørsmål hvordan vi vil prioritere.

Det er likevel neppe uriktig å peke på at vi som høyeste utdanningsinstitusjon i rett og rettferdighet, synliggjør vilje og evne til å forberede studentene våre på å møte etiske utfordringer i fremtidige fagspesifikke roller.

Det første spørsmål kan være hvordan fakultetet vil prioritere denne oppgaven.

Det neste kan være hvilken praktisk ramme fakultetet vil legge for håndteringen av oppgaven.

Det tredje vil bli å bestemme den pedagogiske profil – selve studiekonseptet.

Det faktiske innhold i kurset/opplæringen/studiet må vi vel, ut fra pinsipper om akademisk frihet, langt på vei overlate til dem som tildeles dette ansvaret.

Dette er først og fremst undervisningspolitiske spørsmål, som andre enn jeg er nærmest til å ta stilling til.

Det kan godt være det er hensiktsmessig at fakultetet engasjerer yngre krefter i såvel utforming av kursstrukturen/opplæringen, som gjennomføringen av dette studietilbudet.

De som skal leve med fremtiden, bør også få påvirke og planlegge den.

ØR 04.01.18